

ЯКУБ КОЛАС. ЖЫЦЦЁВЫ І ТВОРЧЫ ШЛЯХ.

ЭЛЕГІЧНАЕ І ЖЫЦЦЕСЦВЯРДЖАЛЬНАЕ Ё ЛІРЫЦЫ ПАЭТА

УРОК БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ (ІХ КЛАС)

Мэты: пазнаёміць з асноўнымі этапамі жыццёвай і творчай біяграфіі Я. Коласа, раскрыць умовы фарміравання яго таленту; прааналізаваць вершы “Родныя вобразы”, “Не бядуі!”, вызначыць асаблівасці лірыкі паэта; удасканаліваць уменні вылучаць галоўнае; выхоўваць пачуццё любові да роднага слова, павагі да творчай спадчыны класіка беларускай літаратуры.

Абсталяванне: выстава кніг Якуба Коласа, каляровы партрэт пісьменніка, запісы музыкі і песень на словы народнага паэта, мультымедычная сістэма, карткі-памяткі, крыжаванка.

Эпіграф:

Два каласы – дзве праўдзівыя песні!

Поплеч, як сёстры, ідуць у свет...

Колькі вы радасці людзям прынеслі,

Колас жытнёвы і Колас-паэт.

Раман Тармола-Мірскі.

ХОД УРОКА**І. Арганізацыйны этап.**

Гучыць запіс песні “Мой родны кут...” (муз. І. Лучанка, сл. Я. Коласа) у выкананні ансамбля “Песняры”.

• Уступнае слова настаўніка.

Настаўнік. Хутка бяжыць час... 135 гадоў таму прыйшоў на нашу зямлю Якуб Колас – Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч. Але колькі часу ні мінула б, заўсёды будзе жыць у памяці людзей выдатны майстар слова, без якога мы не ўяўляем беларускую літаратуру. Пясняр марыў, каб яго нашчадкі жылі шчасліва, каб для нашага народа шчодро закаласілася беларуская ніва. Дык няхай жа на ўроку нальюцца пачуццямі і прызнаннямі спелыя, залацістыя каласкі, расквітнее ніва ад шчырых слоў падзякі класіку беларускай літаратуры.

• Паведамленне тэмы і вызначэнне задач урока.

Настаўнік. Тэма ўрока “Якуб Колас. Жыццёвы і творчы шлях. Элегічнае і жыццесцвярджальнае ў лірыцы паэта”. Запішыце яе, калі ласка, у шыткі па беларускай літаратуры.

Паспрабуйце вызначыць задачы ўрока па першым слове, прапанаваным на слайдзе ў якасці падказкі.

■ Успомніць творы паэта, што вивучаліся ў напярэдніх класах.

■ Пазнаёміцца з асноўнымі этапамі жыцця і творчасці Я. Коласа.

■ Прааналізаваць вершы “Родныя вобразы”, “Беларусам”, “Не бядуі!”.

ІІ. Этап актуалізацыі апорных ведаў.

Настаўнік. З творчасцю Якуба Коласа вы пазнаёміліся яшчэ ў пачатковых класах, прачытана шмат яго твораў, якія сапраўды сталі класікай беларускай літаратуры. Узгадаем іх.

Ніхто з дамашніх не згадае,

Чым рэчка Костуся займае,

Якая іх з’яднала сіла

І чым яна так хлопцу міла?..

(раздзел “На рэчцы” з паэмы “Новая зямля”).

Між алешын, кустоў,

Дзе пье салавей,

І шуміць, і звініць

Срэбразвонны ручэй...

(верш “Ручэй”).

Ён быў настаўнікам, суддзёю,

Калі, бывала, між сабою

Паспораць дзеткі ці паб’юцца,

Дык да каго ж тады звярнуцца

Як не...

(раздзел “Дзядзька-кухар” з паэмы “Новая зямля”).

О, край родны, край прыгожы!

Мілы кут маіх дзядоў!

Што мілей у свеце божым

Гэтых светлых берагоў...

(верш “О, край родны, край прыгожы!”).

Бедны хлопчык быў загнаны,

У бацькоў нялюбы сын,

Бо відочныя заганы

І меў толькі ён адзін...

(урывак з паэмы “Сымон-музыка”).

• Праца з табліцай.

Настаўнік. Малайцы! Звярніце ўвагу на табліцу (у кожнага вучня). Успомніце, што вам вядома пра асобу Якуба Коласа, якімі ведамі вы можаце падзяліцца з аднакласнікамі, што вам невядома і цікава было б даведацца на ўроку, а магчыма, штосьці вядома вам часткова, і веды неабходна падмацаваць.

Этапы жыццёвага і творчага шляху Якуба Коласа	Вядомае (+)	Невядомае (-)	Хачу даведацца (!)
Сям'я, дзяцінства паэта			
Адукацыя			
Псеўданім			
Род заняткаў, зняволенне			
Творчасць			

Вучні агучваюць вядомае. Інфармацыя адкрываецца на слайдах. Некаторыя моманты дапамагае высветліць настаўнік.

1. Сям'я, дзяцінства паэта. Якуб Колас нарадзіўся 3 лістапада 1882 г. у засценку Акінчыцы.

“Бацька мой, Міхаіл Казіміравіч Міцкевіч, быў лесніком. Чалавек ён быў невялікай адукацыі: умеў распісацца, чытаць па-польску і па-руску. Маці мая, Ганна Юр’еўна з Лёсікаў, зусім няграмацкая, але разумная ад прыроды і добрая жанчына” (Я. Колас. *“Аўтабіяграфія”*).

У 1891 г. Міхаіл Казіміравіч з сям’ёй пераязджае ў леснічоўку Альбуць.

2. Адукацыя. У Альбуці Якуб Колас вучыўся дома ў так званага “дарэктара”:

А сам дарэктар, з вузел ростам,
Ў сваім уборы бедным, простым,
У зрэбных портках і кашулі,
Стаяў, як бы яго прыгнулі,
Такім мізэрным і маўклівым,
У халаце суконным сівым.

Я. Колас. Раздзел “Дарэктар” з паэмы “Новая зямля”.

У 1898 г. Якуб Колас паступае ў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, дзе правучыўся чатыры гады. Скончыўшы яе ў 1902 г., Я. Колас едзе працаваць на Палессе.

3. Псеўданім (*зварот да эпіграфа*). Колас – сімвал жыццялюбства, жыццястойкасці, шчодрасці і плёну.

4. Род заняткаў. Зняволенне. Увосень 1908 г. Якуб Колас быў асуджаны на тры гады пазбаўлення волі за ўдзел у нелегальным з’ездзе беларускіх настаўнікаў. Працяглае знаходжанне за астрожнымі кратамі не зламала паэта, Колас распачынае працу над паэмамі “Сымон-музыка” і “Новая зямля”. У маі 1921 г. Якуб Колас пераязджае ў Мінск і становіцца выкладчыкам Мінскага педагагічнага тэхнікума і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1926 г. за выдатныя заслугі ў развіцці літаратуры Якубу Коласу прысвоена званне народнага паэта Беларусі. У 1928 г. абраны акадэмікам АН БССР, а яшчэ праз год стаў віцэ-прэзідэнтам АН БССР.

5. Творчасць. У дзяцінстве Кастусь захапляўся творами Пушкіна, Лермантава, Жукоўскага, казкамі і апавяданнямі Талстога, вершамі на беларускай мове Янкі Лучыны. Першы верш “Наш родны край” быў надрукаваны ў газеце

“Наша Доля” 1 верасня 1906 г. пад псеўданімам Колас, і назва верша, і псеўданім былі сімвалічнымі для ўсёй творчасці песняра, якую ён, як і сваё жыццё, прысвяціў роднай зямлі і шчыраму народу-сейбіту.

Першае апавяданне – “Слабада”. У 1910 г. выйшаў першы зборнік вершаў “Песні-жалыбы”, а ў 1914 г. – зборнік “Родныя вобразы”. Найбольш вядомыя паэмы “Новая зямля” і “Сымон-музыка” распачаліся яшчэ за кратамі, а былі завершаны ў 1923 і 1925 гг. адпаведна.

Значнае месца ў творчасці песняра займае трылогія “На ростанях”, а таксама зборнік алегарычных апавяданняў “Казкі жыцця”.

• **Фізкультхвілінка.**

III. Этап засваення новых ведаў.

Настаўнік. Вельмі прыемна, што вы сур’ёзна паставіліся да ўрока, ведаеце многае з біяграфіі беларускага класіка. З якой з задач, пастаўленых у пачатку ўрока, мы ўжо справіліся? (*Адказы вучняў.*)

Творы Якуба Коласа – неацэнны ўклад у духоўную культуру беларускага народа, у развіццё айчыннага прыгожага пісьменства. Майстар слова актыўна садзейнічаў станаўленню нацыянальнай свядомасці беларусаў, выхаванню патрыятызму, пачуцця гонару за сваю Бацькаўшчыну, любові да роднай прыроды, да яе характава, невычэрпнай прыгажосці.

• **Выразнае чытанне верша “Родныя вобразы” Я. Коласа** (*настаўнік або падрыхтаваны вучань*).

• **Аналіз верша** (*гутарка па пытаннях*).

1. Да якога віду лірыкі па тэматычнай накіраванасці адносіцца гэты верш: грамадзянскай, пейзажнай, філасофскай, інтымнай? Чаму?

2. Якімі настроймі і пачуццямі прасякнуты верш?

3. Ці можна назваць верш “Родныя вобразы” элегіяй? (*Зварот да слоўніка, праца з паняццем “элегія”*).

4. Якія вобразна-выяўленчыя сродкі мовы і з якой мэтай выкарыстоўвае аўтар верша? Што такое эпітэт? (*Зварот да слоўніка*). Прывядзіце прыклады эпітэтаў з твора.

5. Вызначце вершаваны памер, якім напісаны верш “Родныя вобразы”.

• **Індывідуальная праца.**

У кожнага вучня тэкст верша “Не бядуй!” і памятка-падказка для аналізу.

Заданне. Прачытайце верш “Не бядуі!”, падрыхтуйце аналіз па пытаннях.

Памятка

1) Як раскрываецца ў вершы пазіцыя аўтара?

2) Да чаго заклікае паэт беларуса?

3) Што сімвалізуюць вобразы вясны і сонца, цемені і зімы?

4) Якія радкі з’яўляюцца жыццесцвярджалымі, сімвалам веры паэта ў светлую долю Беларусі?

5) Выпішыце ўсе дзеясловы з твора. Формы якога ладу і часу дзеясловаў часцей выкарыстоўвае Колас? З якой мэтай?

6) Знайдзіце ў апошняй страфе эпітэты-антонімы (праца са слоўнікам). Якую ролю выконваюць яны ў творы?

• **Праверка вынікаў індывідуальнай працы.**

IV. Этап праверкі засваення ведаў.

• **Крыжаванка.**

1. Назва першага апавядання Якуба Коласа. (“Слабада”).

2. Сапраўднае прозвішча паэта. (Міцкевіч.)

3. Імя бацькі класіка беларускай літаратуры. (Міхал.)

4. Засцэнак, у якім нарадзіўся Якуб Колас. (Акінчыцы.)

5. Месца, дзе адбываюць пакаранне. (Астрог.)

6. Першы “ганарар” будучага паэта. (Рубель.)

7. Пасада бацькі Якуба Коласа. (Ляснік.)

8. Імя дзядзькі, да якога звярталіся дзеці: “А дзядзька-дзядзечка, саколік, / Насып мне ягад у прыполік...” (Антось.)

	С	Л	А	Б	А	Д	А	
М	І	Ц	К	Е	В	І	Ч	
М	І	Х	А	Л				
				А	К	І	Н	Ч
						Ы	Ц	Ы
	А	С	Т	Р	О	Г		
				Р	У	Б	Е	Л
						Ь		
			Л	Я	С	Н	І	К
А	Н	Т	О	С	Ь			

Настаўнік. Схаванае слова – Беларусь. Якімі вы ўбачылі Беларусь і беларусаў у вершаваных творах Якуба Коласа? (Адказы вучняў.)

V. Этап падвядзення вынікаў урока.

• **Зварот да задач урока.**

Настаўнік. Якія задачы мы ставілі на пачатку ўрока? Ці ўдалося нам іх дасягнуць? (Адказы вучняў.) Ці спатрэбіцца нам веды, набытыя на сённяшнім уроку? Якія заданні выклікалі ў вас цяжкасці? (Адказы вучняў.)

VI. Заданне на дом.

1. Вывучыць на памяць верш “Родныя вобразы”.

2. Прачытаць першыя раздзелы з паэмы “Новая зямля” і падрыхтаваць вусныя паведамленні: а) гісторыя стварэння паэмы “Новая зямля”; б) чаму паэму называюць “энцыклапедыяй” беларускага сялянскага жыцця?

Наталля КУЛЯШОВА,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
першай кваліфікацыйнай катэгорыі
Касцянеўскай базавай школы Слонімскага раёна.

Аўтар ахвяруе ганарар на развіццё часопіса.